

MARAŞ ULUCAMİİ

(bk. ULUCAMİ).

MAR'AŞÎ, Seyyid Şehâbeddin

(سید شهاب‌الدین المرعشی)

Seyyid Şihâbüddin Muhammed
Hüseyn b. Mahmûd b. Ali
el-Mar'aşî el-Hüseynî
(1897-1990)

Şii fıkıh, hadis ve biyografi âlimi.

Necef'te doğdu. Nesebinin otuz üçüncü batında Ali b. Hüseyin Zeynelâbidin'e ulaştığı rivayet edilir. İlk öğrenimini başta babası ve büyük annesi Bîbî Şems Begüm olmak üzere Necef'teki hocalardan tamamladı. Aralarında Seyyid Rızâ Müsevî Bahrânî, Muhammed Mar'aşî Rafsancânî, Abdülkerim Hâirî, Muhammed Hüseyin Kâşifülgırâ gibi isimlerin de bulunduğu âlimlerden ders aldı. Bu arada çeşitli kişilerden matematik, astronomi ve tıp öğrendi. Daha sonra gittiği Sâmerrâ ve Kâzimeyn'de üç yıl süreyle Hasan es-Sadr, Mehdi Hâlisî ve diğer Şii âlimlerinin derslerine devam etti. Ardından Necef'e dönerek Muhammed Cevâd Belâgî ve Mirza Ali Ekber Yezdî'den kelâmıla ilgili bilgilerini geliştirip icâzet icâzeti aldı.

1924'te İran'a giden Mar'aşî, Tahran'da bir yıl kadar kaldıktan sonra bir davet üzerine Kum'a gitti ve hayatının hemen tamamını burada eğitim ve öğretim faaliyetleriyle geçirdi. Kum'da daha çok Âgâ Necefî adıyla meşhur oldu. Derslerinin verimliliği sayesinde öğrenci sayısı büyük ölçüde arttı. Mar'aşî, İran'ın dinî hayatı üzerinde etkili olacak çok sayıda kişinin yetişmesine öncülük yapmıştır (Ali Rızâ Yezdî, s. 82-83, ayrıca bk. İndeks). 1963'te Pehlevî rejimiyle mücadele eden ulemânın yanında yer alan Mar'aşî, 1977 yılından itibaren ortaya çıkan olaylarda rejimle mücadelesini sürdürerek Pehlevî hânedanının yıkılmasında etkili oldu. 1979'da gerçekleştirilen inkılâptan sonra İran'da itibarlı bir ilim adamı olarak ilmi ve içtimâî faaliyetlerini sürdürdü. Bu esnada kendisine ulaşan malî imkânları, başta Kum olmak üzere İran'ın çeşitli şehirlerinde ve yurt dışında kütüphane, okul, cami gibi tesislerin yapımı ve Şii ulemâsının eserlerinin neşredilmesi için sarfetti. Mar'aşî 1 Eylül 1990 tarihinde vefat etti ve Kum'da inşa ettirdiği umumi kütüphanenin giriş kısmında defnedildi.

Şöhretini daha çok, Kitâbhâne-i Umûmî-i Âyetullah Mar'aşî adıyla Kum'da tesis ettiği büyük kütüphaneye borçlu olan Mar'aşî, 1966 yılında İrem (bugünkü adıyla Âyetullah Mar'aşî) caddesindeki medresesinin üçüncü katını kütüphane olarak ayırmış, Necef'te bulunduğu dönemden itibaren topladığı kitapları buraya yerleştirmişti. Bir süre sonra medresenin karşısında inşa edilen kütüphane binası 1979'da yapılan ilâvelerle 1500 m²'ye çıkarılmıştır. Çeşitli kataloglar, süreli yayınlar, mikrofilm, bilgisayar, kitap cildi, araştırma ve yayın, milletlerarası ilişkiler, kitap mübâdelesi ve kütüphanecilik hizmetleri birimlerinden oluşan kütüphanede 500.000'in üzerinde matbu ve 25.000 kadar yazma eser, 8000'i aşkın mikrofilm, 3000 civarında fotokopi halinde eser ve abone olunmuş 1000'e yakın dergi bulunmaktadır. Yazmalar içinde çok kıymetli ve nâdir eserler mevcuttur. Kütüphanenin idaresi bânisinin vasiyeti gereğince oğlu Mahmûd'a intikal etmiş olup daha sonra da aileye mensup kimseler tarafından yürütülecektir. Halen kütüphane giderlerinin % 70'i devlet tarafından, % 30'u çeşitli hayır kurumlarınca karşılanmaktadır.

Eserleri. Başta hadis, fıkıh, akaid, ahlâk ve biyografi olmak üzere çeşitli alanlarda çoğu neşredilmemiş 100 kadar eser telif eden Mar'aşî'nin kitaplarından bazıları şunlardır: 1. *Hadîsü'l-kisâ'* (Kum 1356). Hz. Peygamber'in Ehl-i beyt'inin fertlerini belirlemek üzere abâsının altına aldığı kişileri konu edinen ve Şi'a'ca önem atfedilen hadisin senedini ortaya koyan Farsça bir risâledir. 2. *el-Kışâs 'alâ dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne*. Üç cilt halindeki bu çalışma Âdil el-Alevî tarafından yayımlanmıştır (Kum 1415). 3. *Sebîlü'n-necât* (Kum 1374). İman ve ahlâkla ilgilidir. 4. *el-Le'âli'l-muntazama ve'd-dürerü's-semîne*. Hz. Ali'nin ve Şii büyüklüklerinin sözlerini nakleden bir eserdir (Tahran, ts.). 5. *el-Eftasiyye* (Kum 1351).

Hasan Eftas b. Ali Asgar'ın nesebine daırdır. 6. *Lüm'atü'n-nûr ve'z-ziyâ' fi tercemeti's-Seyyid Ebi'r-Rızâ* (Tahran 1343 hş.). Fazlullah b. Ali er-Râvendî'nin biyografisi hakkındadır. 7. *Münyetü'r-ricâl fi şerhi Nuḥbeti'l-makâl*. Hasan el-Burûcirdî'nin *Nuḥbetü'l-makâl*'ine bir ta'lik'tir. 8. *Ta'likatü İḥkâkı'l-hak*. Kadı Nûrullah et-Tüsterî'nin eseri üzerine yazılmış olan ve elli cilde ulaşacağı tahmin edilen bu çalışmanın yirmi yedi cildi yayımlanmış olup halen Kum'da neşri devam etmektedir. 9. *Müsellesât*. Müellifin İmâmî, Zeydî ve Sünnî âlimlerinden aldığı icâzet mecmuası olup oğlu Hasan Mar'aşî tarafından toplanarak neşredilmiştir (Kum 1416).

Mar'aşî'nin bunlardan başka *Müşcerât-ı Âl-i Resûlillâh*, İbn İnebe'nin *'Umdetü't-tâlib*'i üzerine şerh ve hâşiye niteliğinde yazdığı *Ṭabaḳâtü'n-nessâbîn*, *Muştalahât-ı Fıkhiyye*, *el-Gâyetü'l-kusvâ*, *Şerhu Me'âlimi'l-uşul*, *Havâşî Resâ'ili Şeyḫ el-Enşârî*, *Şerhu'l-Lema'âti'd-Dimaşkiyye*, *el-Fevâ'idü'r-ricâliyye*, *Terâcimü's-sâdât*, *el-Meşâhid ve'l-mezârât*, *el-Kible* gibi çalışmaları vardır (eserlerinin bir listesi için bk. *el-Kışâs*, I, 459-465; Ali Rıza Yezdî, s. 179-181). Basılmamış eserlerinin nüshaları ve çeşitli kitaplara yazdığı önsöz, tanıtım ve takrizlerin el yazısı sûretleri Kum'daki kütüphanesinde muhafaza edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Şehâbeddin el-Mar'aşî, *el-Kışâs 'alâ dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne* (nşr. Âdil el-Alevî), Kum 1415, Mahmûd el-Mar'aşî'nin girişi, I, 9-11, 459-465; *The Public Library of Ayatollah al-Uzma Marashi Najafi at Kum*, Kum, ts.; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâni'î's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, II, 260; VI, 378; XII, 140, 215; XVIII, 264, 355; XXIII, 204; Ali el-Fâzıl el-Kâinî en-Necefî, *Mu'cemü mü'ellifi's-Şi'a*, Kum 1405, s. 390; M. Momen, *An Introduction to Shi'i Islam*, London 1985, s. 317; Ali Rıza Yezdî, *Âyine-i Dânişverân*, Kum 1372 hş., s. 82-83, 177-181.

SEYYİD MAHMÛD MAR'AŞÎ

MAR'AŞÎ, Zahîrüddin

(ظهير الدين المرعشي)

Seyyid Zahîrüddin b. Nasîriddin
b. Kemâliddin el-Hüseynî el-Mar'aşî
(ö. 894/1489'dan sonra)

İranlı devlet adamı ve tarihçi.

Seyyid
Şehâbeddin
Mar'aşî

815'te (1412) Taberistan'ın Âmül şehrinde doğdu. Hz. Ali soyundan olup Maraş kökenlidir. Tarikat şeyhi olan dedelerinden Kwâmüddin bağımsız bir yönetim kurmak amacıyla 750'de (1349) ayaklan-

di; oğulları ve müridlerinin yardımı ile Mâzenderan'ın büyük bir kısmını ele geçirdi ve Mar'aşîler hânedanını kurdu (760/1359). Kıvâmüddin'in yerine geçen oğlu Kemâleddin, Timur tarafından çocukları ve kardeşleriyle birlikte Mâverâünnehir'e sürüldü (795/1393). Kemâleddin'in 801 (1398-99) yılında Kâşgar'da ölümünün ardından ailenin sürgüne gönderilmiş olan mensupları geri dönüp Mâzenderan'ı tekrar ele geçirdiler. Nasîrüddin, Sârî'de hüküm süren kardeşi Seyyid Ali'nin yönetimi altında kaldı. Seyyid Ali tarafından iki defa elçi olarak Şâhruh Mirza'ya gönderilen Nasîrüddin 836'da (1432-33) öldü. Yerine geçen oğlu Zahirüddîn-i Mar'aşî, 1456-1461 yılları arasında Rüstemîler hânedanı içindeki anlaşmazlıkları gidermeye çalıştı. 873'te (1468-69) Kazvin'i ele geçirme teşebbüsünde bulundu. 885'te (1480) tekrar Rüstemîler arasındaki anlaşmazlıkları çözümlenmek için gayret gösterdi. Aynı yıl Gürcistan'daki ordunun başkumandanlığına tayin edilen Zahirüddîn-i Mar'aşî, *Târîh-i Gilân* adlı eserini 894'te (1489) tamamladığına göre bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır.

Eserleri. 1. *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân*. Müellif eserinin girişinde, kitabın Mevlânâ Evliyâullah Âmulî ve Ali b. Cemâleddîn-i Rûyânî'nin eserlerine dayandığını kaydeder ve kendisinin sadece iki bölüm eklediğini söyler. Ancak andığı eserlerin İbn İsfendiyâr'ın *Târîh-i Taberistân*'ının hemen hemen aynı olduğu halde ondan hiç söz etmez. Bu durum, yararlandığı iki eserde de İbn İsfendiyâr'dan istifade edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Mâzenderan hâkimlerinden Kârkiyâ Mirza Alî-i Lâhicânî adına kaleme alınan eser 881'de (1476) tamamlanmıştır. İlk defa Bern Dorn tarafından Almanca çevirisiyle birlikte *Geschichte von Taberistan, Ruyan und Masanderan* adıyla basılan kitabı (St. Pétersbourg 1850) daha sonra A. Şâyân (Tahran 1333 hş.), Muhammed Hüseyin-i Tesbîhî (Tahran 1345, 1361 hş.) ve Menûçîhr-i Sütüde (Tahran 1364 hş.) yayımlamıştır. 2. *Târîh-i Gilân ve Deylemistân*. Bu iki yerde hüküm süren Kiyâîler hakkında yazılmış en eski mahallî kaynaklardan biridir. Tarihî olayları 880 (1475) yılından başlatan eser bir mukaddime ile altı bölümden meydana gelmiştir. Birçok olaya müellifin bizzat şahit olması ve bazan eleştirilerini yansıtmaya açısından önem taşır. 894 (1489) yılında tamamlanıp Gilân ve Deylemistan'da hüküm süren Kâr-

kiyâ Sultan Mirza Ali b. Sultan Muhammed'e ithaf edilen eser H. L. Rabino (Reşt 1330 hş.) ve Menûçîhr-i Sütüde (Tahran 1347 hş.) tarafından yayımlanmıştır. Mar'aşî'nin *Târîh-i Cürçân ve Rey ile Dîvân-ı Şîr* adlı iki eserinin daha bulunduğu kaydedilmektedir (*Târîh-i Taberistân*, Âyetullah Mar'aşî Necefî'nin girişi, s. 40-41).

BİBLİYOGRAFYA :

Ferheng-i Fârsî, V, 1121; Zahirüddîn-i Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1361 hş., M. Cevâd Meşkûr'un girişi, s. 7-38; Âyetullah Mar'aşî Necefî'nin girişi, s. 39-43; Seyyid Ahmed Kesrevî'nin girişi, s. 44-96; Storey, *Persian Literature*, I, 361, 363; Mehîm Fehîmî, "Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân", *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, Tahran 1380 hş., VI, 228-229; a.m.f., "Târîh-i Gilân ve Deylemistân", a.e., VI, 246-247; Qiyamuddin Rayee, "Zahirüddîn", *JA*, XII, 459; J. Calmard, "Mar'aşîs", *EP* (ing.), VI, 516; C. E. Bosworth, "Zahir al-Din Mar'aşî", a.e., XI, 393-394.

TAHSİN YAZICI

MAR'AŞİLER

(مرعشيان)

XIV-XVI. yüzyıllar arasında
İran'ın Mâzenderan bölgesinde
hüküm süren bir hânedan.

Aslen Maraşlı (Kahramanmaraş) olduğu için Mar'aşîler (Mar'aşîyyân) diye anılan hânedanın kurucusu Seyyid Kıvâmüddin b. Abdullah Mar'aşî'nin soyu İmam Ali Zeynelâbidîn'e dayandırılmaktadır. Âmul yakınlarında Dâbû'da yetişen Kıvâmüddin, İmam Ali er-Rizâ'nın Meşhed'deki türbesini ziyareti sırasında (muhtemelen 741-743/1340-1342 yılları arası) bir ay kadar Horasan'daki Serbedârîler'in liderlerinden Şeyh Hasan-i Cûrî'nin halifesi Seyyid İzzeddin Sûgendi'nin zâviyesine misafir oldu ve onun ihtilâlcî fikirlerinden etkilendi. On yıl sonra tekrar ziyaret ettiği Sûgendi'nin ölümünün ardından Mâzenderan'a döndü ve Horasan'da isyankâr bir yapıda şekillenmiş olan Şîa görüşlerini tebliğe başladı. Bir süre sonra Seyyid Kıvâmüddin'in güçlenmesinden endişelenen bölgenin mahallî hâkimi Kiyâ Efrâsiyâb onu zindana attırdıysa da mürid ve taraftarlarının yardımıyla kurtulmayı başardı. Bunun üzerine askerî birlikle saldırıya geçen Kiyâ Efrâsiyâb, Dâbû yakınlarında Seyyid Kıvâmüddin'in yaklaşık 300 dervişten oluşan ordusuna yenilerek öldürüldü (760/1359). Zaferin ardından Seyyid Kıvâmüddin Âmul'e girdi ve burada siyasi

hâkimiyetini tesis etti. "Mîr-i Büzürg" lakabıyla anılan Seyyid Kıvâmüddin'in Âmul'ü ele geçirmesi bölgedeki diğer bir siyasi güç olan Kiyâ-Celâîler hânedanını endişelendirdi. Bu hânedanın lideri Fahreddin Celâl, Kıvâmüddin'i bertaraf etmek için Âmul'e yürüdüysen de büyük bir hezimete uğradı. Bu başarıdan sonra Mar'aşîler hâkimiyet alanlarını genişlettiler. Bu sırada hânedanın askerî ve siyasi faaliyetlerinde ön plana çıkan Seyyid Kıvâmüddin'in oğlu Kemâleddin, Celâîler'in merkezi Sârî'yi ele geçirip Fahreddin Celâl'i bertaraf etti. Onun başarısı ve diğer mahallî hânedanlara karşı kazandığı zaferler Mâzenderan'ın tamamına yakınının Mar'aşîler'in hâkimiyetine girmesine sebep oldu. Bundan sonra Mar'aşîler'in askerî harekâtı daha çok Kıvâmüddin'in oğullarından Seyyid Fahreddin'in kumandasında güney yönünde yoğunlaştı; Lapûr ve Sevâdkûh, ardından da Firûzkûh teslim alındı. Mar'aşîler, Rüstemdârlar'ın hâkimiyetindeki batı bölgelerine yöneldiklerinde de Mîrândeşt'te Melik Kubâd'ı hezimete uğratarak (782/1380) Küçür'a kadar olan kesimi zaptettiler; ertesi yıl Lekter'de yapılan, Melik Kubâd'ın öldürüldüğü ikinci savaşta Rüstemdâr ordusunu tamamen dağıttılar. Bir yandan da mahallî hâkimlerin elindeki Kârûd ve Levender kalelerinin itaat altına alınmasıyla Lâricân bölgesine hâkim oldular. İlhanlı mirasına sahip olmak isteyen mahallî hükümdarlar arasındaki mücadelelerin yanı sıra bu başarılar, Vâtâşân'ı kendisine merkez seçen Seyyid Fahreddin'e Kazvin, Tâlekân ve Alamut'u ele geçirmesi için zemin hazırladı.

Doğuda Horasan'ın bir kısmında hüküm süren Emîr Velî ile yaptıkları savaşı kazanan Mar'aşîler Esterâbâd'ı aldılar (781/1379). Ancak bu sırada Timur tehlikesinin belirmesi yüzünden barış yolunu seçtiler ve muhtemelen onun geçiş yolu üzerinde yer alacağını düşündükleri Esterâbâd'ı tekrar Emîr Velî'ye bırakıp Mâzenderan'a döndüler. Esterâbâd'a yürüyen Timur'un kolaylıkla şehri ele geçirmesinden etkilenen Seyyid Kemâleddin, oğlu Gıyâseddin'i de yanına alarak değerli hediyelerle birlikte huzura çıktı ve itaatini arzetti (787/1385); arkasından da onun adına sikke bastırıldı (Hâfız-ı Ebrû, II, 628). Ancak bütün bunlar ve Seyyid Kemâleddin'in oğlu Gıyâseddin'i hediyelerle birlikte tekrar göndermesi, Irâk-ı Acem'den Horasan'a dönerek Mâzenderan'a yürümeye hazırlanan Timur'u durdurmaya yetmedi. Bunun üzerine Mar'aşîler, güçlü